

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПРИРОДНИХ ОБ'ЄКТІВ ТА ЇХ РЕСУРСІВ

Бондарчук Н. В., к.ю.н.

Постановка проблеми. На сьогодні досить актуальним та проблемним є питання правового режиму природних об'єктів та їх ресурсів. Правовий режим природних об'єктів – це встановлений правовими нормами порядок та умови використання природних об'єктів, забезпечення та охорони прав власників природних об'єктів, здійснення державного управління природними ресурсами, контролю за використанням природних об'єктів та екологічного законодавства, ведення кадастрів, моніторингу, справляння плати за природокористування і застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону та використання природних об'єктів. Природні об'єкти в Україні можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Нормативно-правове регулювання права приватної та комунальної власності на природні ресурси знаходиться на етапі становлення і має багато суперечливих аспектів. А в період завершення аграрної та земельної реформ в нашій державі питання права власності на землю, ліси, води та інші природні об'єкти ще більше актуалізується.

Аналіз останніх досліджень. Питання юридичної відповідальності у сфері земельних правовідносин досліджували такі вчені: Г. І. Балюк, А. Берлач, С. Л. Гоштинар, С. А. Диптан, О. В. Измайлов, П. Ф. Кулинич, Г. К. Лоїк, О. С. Мірошніченко, І. І. Нестеренко, Ю. С. Петлюк, А. М. Шульга та інші. Питання правового режиму земель досліджувалося вченими ще за часів Радянського Союзу, а саме: Г. А. Аксеньонком, І. О. Іконицькою, І. І. Євтихієвим, Б. В. Єрофєєвим, М. І. Красновим та ін. В сучасний період питанню правового режиму земель присвячені праці таких вчених: С. А. Боголюбова, О. Г. Бондара, Д. В. Бусуйок, С. К. Галімулліної, О. І. Крассова, П. Ф. Кулинича, В. І. Семчика та інших вчених в галузі земельного права. Право власності на землю досліджувалося такими вченими: І. І. Каракаш, Т. Г. Ковальчук, П. Ф. Кулинич, В. В. Носік, А. А. Погрібний, В. І. Семчик, М. В. Шульга та ін. Правовий режим лісів та його окремі елементи досліджувалися такими вченими як: В. І. Андрейцев, Г. І. Балюк, Т. Г. Ковальчук, М. В. Краснова, Л. В. Мендик, В. Л. Мунтян, Ю. С. Шемшученко та ін. В період проведення реформ у сфері державного управління використанням та охороною природних об'єктів і адаптації українського природоресурсного законодавства до європейського питання правового режиму природних об'єктів та їх ресурсів залишається актуальним та потребує подальшого дослідження.

Мета дослідження - комплексний аналіз встановленого правовими нормами порядку та умов використання за цільовим призначенням природних об'єктів та їх ресурсів всіх форм власності, забезпечення та охорона прав власників та природокористувачів, здійснення державного управління природними ресурсами, контролю за раціональним використанням природних ресурсів і додержання екологічного законодавства та застосування юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Об'єкт дослідження - суспільні відносини, що виникають у сфері використання та охорони природних об'єктів та їх ресурсів в Україні.

Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання: діалектичний та наукові методи системного, історичного, статистичного,

нормативно-порівняльного, формально-логічного та структурно-функціонального аналізу досліджуваних правових явищ.

Результати дослідження. Елементами правового режиму природних об'єктів можна визначити: право власності на природні об'єкти, право природокористування, управління використанням та охороною природних об'єктів, правову охорону природних об'єктів та відповідальність за порушення природоресурсного законодавства [1]. Кожен з елементів правового режиму окремого природного об'єкта має свої особливості порівняно з правовими режимами інших природних об'єктів, а також свої проблемні та дискусійні аспекти.

Для найбільш повної характеристики правового режиму земель будь-якої категорії необхідно, крім вищезазначених елементів, розкрити також питання обмеження прав на землю. Такі обмеження стосуються як права набуття земельної ділянки у власність чи в користування, так і обмеження права використання земельної ділянки. Саме за ознакою обмежень прав на землю відрізняється одна категорія земель від іншої. Більше того, в межах однієї категорії земель може мати місце суттєва різниця в обмеженнях прав на землю. В повній мірі це зауваження стосується земель транспорту. Тому елементом правового режиму земель варто визнати обмеження права набуття земельної ділянки у власність чи в користування та обмеження права використання земельної ділянки.

Найважливішим елементом правового забезпечення раціонального використання та охорони земель, захисту прав та законних інтересів власників землі, землекористувачів є застосування правових засобів впливу, спрямованих на усунення порушень земельного законодавства і припинення їх проявів у майбутньому. Для зменшення кількості земельних правопорушень необхідно активно впроваджувати профілактичні заходи, а також запровадити адміністративну відповідальність юридичних осіб за земельні правопорушення. До заходів профілактики порушень у сфері земельного законодавства можна віднести: спостереження за станом земель; надання власникам і землекористувачам обов'язкових до виконання вказівок з питань використання та охорони земель, усунення виявлених недоліків; одержання від органів виконавчої влади, землевласників і землекористувачів даних про наявність, стан і використання земельних угідь тощо [2]. Досвід таких європейських країн як Німеччина, Італія, Португалія показує, що для припинення зростання правопорушень, скоєних корпораціями, вони пішли по шляху освоєння інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб. Найбільше цей інститут використовується в юридичній практиці Європейського Союзу. Отже, для зменшення кількості земельних правопорушень необхідно також запровадити адміністративну відповідальність юридичних осіб за земельні правопорушення.

Законодавче регулювання права власності на землю не можна вважати достатнім. Норми права, що регулюють дане питання розпорошені по різним правовим актам та є нечіткими. Зокрема, це проблеми механізму реалізації нормативно-правових актів як у випадку розмежування земель державної та комунальної власності, регулювання набуття права власності на землю за давністю користування чи необхідності прийняття нормативно-правових актів як у випадку правового регулювання ринку земель та ін.

Однією з найбільших проблем права приватної власності на землю в нашій державі залишається зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. Ще за часів Римської імперії головною складовою змісту відносин права власності було право розпорядження. Власник землі повинен мати змогу вирішувати її юридичну долю. Лише тоді можна вести мову про те, що селянин є справжнім господарем землі. Оскільки Закон України «Про Державний земельний кадастр» прийнятий, то найбільшою перешкодою у відміні мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення залишається прийняття Закону України «Про ринок земель». Вищезгаданий законопроект містить ряд недоліків. Зокрема, із переліку суб'єктів права власності на землі сільськогосподарського призначення вилучені юридичні особи України, із колізіями врегульовано правове становище земельного банку, який визнається власником земель сільськогосподарського призначення та інші [3, с.

61]. Проте, необхідність його прийняття Законом України «Про ринок земель» не викликає сумнівів. Оскільки мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення звужує права громадян України та перешкоджає формуванню конкурентоспроможних господарств ринкового типу. Існують також проблеми щодо механізму реалізації норми Земельного кодексу України про набуття права на земельну ділянку за давністю користування. Зокрема, у ст. 119 Земельного кодексу не встановлена процедура набуття права власності на земельну ділянку на підставі набувальної давності. Так, не вказано, яким чином має бути підтверджено факт добросовісного, відкритого та безперервного користування земельною ділянкою протягом 15 років.

Із всіх рослинних ресурсів Землі найважливіше значення в природі та житті людини мають ліси. Вони найбільше постраждали від господарської діяльності та раніше інших стали об'єктом охорони. Правовий режим лісів має свою специфіку. Правове регулювання використання та охорони лісів в Україні потребує вдосконалення. Варто розширити права приватних власників лісів, зокрема збільшити площу лісів, що можуть перебувати у приватній власності. Також необхідно підвищити санкції за адміністративні правопорушення у сфері лісового законодавства України.

На сьогоднішній день право лісокористування в Україні розвивається у руслі європейських тенденцій. До основних перспектив розвитку можна віднести запровадження електронного обліку деревини та лісопродукції, запровадження клубної системи мисливства, впровадження модернізованих методів переробки деревини, застосування безвідходних, маловідходних та енергозберігаючих технологій. Наведені вище напрямки розвитку потребують відповідного законодавчого забезпечення шляхом внесення змін до відповідних нормативно-правових актів.

Висновки. Для вдосконалення нормативно-правового регулювання використання та охорони природних об'єктів та їх ресурсів в Україні потрібно внести наступні зміни до національного законодавства:

1. Запровадити адміністративну відповідальність юридичних осіб за земельні правопорушення.
2. Доповнити ст. 119 Земельного кодексу України положеннями щодо порядку реалізації набуття права власності на земельну ділянку за давністю користування.
3. Прийняти Закон України «Про ринок земель».
4. Підвищити санкції за адміністративні правопорушення у сфері лісового законодавства України.
5. Внести зміни до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» щодо запровадження клубної системи.

Використані джерела інформації

1. Петлюк Ю. С. Правовий режим земель оздоровчого призначення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Петлюк Юрій Степанович. – К., 2009. – 195 с.
2. Мірошніченко О. С. Адміністративно-правові засоби охорони земельних відносин в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право; фінансове право; інформаційне право» / О. С. Мірошніченко. – Харків, 2005. – 20 с.
3. Коваленко Т. Юридичні дефекти у проекті Закону України «Про ринок земель» / Т. Коваленко // Юридична Україна. – 2012. – № 4. – С. 60 – 64.